

Milena Zupančič

PISMO ZANAMCEM

Priče smo velikemu spopadu interpretacij

Federico Fellini pravi: Umetnik je provincialec, ki se znajde nekje med fizično in metafizično resničnostjo. Ta vmesni prostor, ki mu pravimo provinca, ta mejna dežela med otipljivim in neotipljivim svetom, to je predel, v katerem se giblje umetnik. Jaz se kot rojena provincialka po tem mejnem prostoru, po tej mejni deželi, premikam že vse življenje. Moj odnos do igrilstva, do gledališča seveda ne more in noče biti recept za nikogar. Moj način ustvarjanja gledališča je le eden od mnogih različnih načinov. Prav vsaka igralska kreacija je posebna, ker dva človeka ne vidita z istimi očmi, pa naj gledata sonce ali pa prometno nesrečo. Na odru lahko govorim le, kar resnično mislim in čutim. Nič se ni spremenilo. Skozi vsako vlogo poskušam izraziti odnos do sveta, ki me obkroža. V teh dolgih letih, odkar se ukvarjam z igrilstvom, je v bistvu vse ostalo isto. S časom sem le dodajala novo znanje.

Močno pa so se spremenile okoliščine. Skoraj polovico svojega igralskega življenja sem preživela v državi z drugačnim imenom, poslušala himno z drugačno melodijo in drugačnim besedilom. Na razpolago sem imela neskončno večji teritorij in približno dvajsetmilijonsko publiko. Ta država ne obstaja več, razbila se je na več manjših delov – tega se je treba zavedati. Festival jugoslovanske domače drame Sterijevo pozorje še vedno proslavlja obletnice ustanovitve. Še vedno obstaja kot festival dosežkov domače dramske ustvarjalnosti, ampak s popolnoma novo vsebino. Sterijevo pozorje zdaj pomeni srečanje domače srbske gledališke ustvarjalnosti. Problematično je slediti kontinuiteti institucije, ki je izgubila svojo nekdanjo identiteto. Čeprav sem dobitnica največjega števila, šestih Sterijevih nagrad, se zavedam, da so to uspehi v neki drugi državi, ki je ni več. Seveda to ne pomeni, da sem jih pozabila, še manj zavračala njihovo vrednost in pomen. Podobno se je dogodilo na vseh področjih, tudi v športu. Prisivljanje športnih uspehov, kar je poskušala ena od novonastalih držav, ni pošteno, je neokusno. Košarkarsko reprezentanco, na primer, ki je dosegala vrhunske uspehe v svetu in je bila nekoč najmočnejša liga v Evropi, so sestavljali košarkarji iz različnih republik. Medalje teh fantov so pripadale reprezentanci neke druge države, ki ne obstaja več. So le še spomin na zlato obdobje, na nekaj, kar je pripadalo vsem. Nekaj, s čimer se je treba sprijazniti, a ne pozabiti.

Ko si mlad, si ne predstavljaš, kakšen bo svet čez štirideset let, še manj, kakšen boš postal sam v tem času. Danes so razprave o političnem teatru in pomenu, ki mu ga pripisujejo v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja, žal v veliki večini primerov stvar nepoznavanja teatra. Normalno, da je, če se

živi v nekem političnem svetu, teater političen. Dejstvo je, da občutljivi gledališki ustvarjalci čutijo potrebo, da tiste elemente sveta, ki nas obkroža in s katerim se mnogi ne strinjajo, kreirajo drugače, kot jih vidijo ali doživljajo mnogi. Teater ne spreminja sveta, opozarja pa na tiste napake v družbi, na katere marsikdo nikoli, hote ali nehote, ne pomisli. In če obstaja le nekaj gledalcev, ki začnejo o tem razmišljati, je njegovo družbeno poslanstvo izpolnjeno.

Teater je prostor, kjer se politika razkrinkava. Tudi t. i. skrajno estetizirani ali pa skrajno lahkoten teater, ki želi samo zabavati, je po svoje politično opredeljen. Tudi uprizoritev Shakespeara je lahko političen teater, saj so razpadle slike njegovega sveta in sveta, ki ga poznamo mi, enake.

Največkrat je naslov »politično gledališče« prejelo Mladinsko gledališče – zaradi svojih jasnih in odkritih stališč do družbe. V njem smo se navadili na nomadsko življenje, na prazne dvorane, na prepih, na improvizirane pogoje dela, na igranje dveh predstav zapored, pa čeprav je bilo med njima le slabo uro premora. Po svoje sem se zgrozila, ko sem ugotovila, da sem leta 1994 govorila nekaj, kar se v teh letih ni spremenilo. Čedalje globlje občutimo čas sovražnosti, zdrah, nestrpnosti, otroci iz šole prihajajo prestrašeni od izsiljevanja in nasilja vseh vrst. Šolanje in socialna varnost sta privilegij bogatih. V ospredju so velike teme o oboroževanju, vojaških zvezah, vojnah in vsi po vrsti smo nehote vključeni vanje. A resničnost nam ne bi smela odvzeti energije, s katero nasprotujemo tistim, ki jim je zlo mračni predmet poželenja. Proizvodnja sovražstva narašča. To, kar gledamo, je slika konca neke preteklosti in odsotnosti podobe nekakšne prihodnosti. Nekdo

je rekel, na eni strani so pištole, na drugi pa rože. Ne dovolimo, da se nadaljuje tako: na eni strani so pištole, na drugi pa noži.

Ne pozabite, razvoj ni samo preobilica dobrin. Ne pomeni samo neomejenih finančnih in prostorskih virov. Včasih, hvala bogu, ti preprečijo realizacijo ne preveč preišljenih projektov. Nimamo pravice uničiti tega, kar smo si od Zemlje samo izposodili. Kajti naravno bogastvo bi moralo biti čisto okolje, ki pripada tudi prihodnjim rodovom. Naj se ne zgodi, da bodo naši zanamci neonesnažene reke, zelene gozdove, bistro studenčnico poznali le še iz pripovedovanja babic in dedkov. Zaenkrat še lahko občudujemo vršace, jezera, reke in hoste. Ne spreminjajmo jih v zaslugo, da imamo nekaj, česar se drugod po svetu ne dobi.

Edina skrb, ki me obide, je ta, da mi bo zmanjkalo dni za vse, kar bi še rada doživela, spoznala, videla, prebrala in se naučila. Če bom imela priložnost, bo moj odnos do gledališča tak, kot je bil vse življenje. In če bo zadosti časa, bom z največjim žarom poslušala Aretho Franklin – ne samo zato, ker je od boga dana umetnica, temveč je tudi izjemna borka za človekove pravice, humanitarka, ki ji ne vidim para.

Ker ne znam deliti nasvetov in tudi nimam te pravice, naj zaključim z Dušanom Jovanovićem. V nekem intervjuju je takole povedal:

V demokratični družbi je transparentnost družbenih procesov zelo pomembna. Državljeni moramo vedeti, kaj motivira posamezne igralce na javni sceni, kakšni so materialni, ideološki in politični interesi skupin, ki se zavzemajo za določene zasuke v družbi. Vprašati se moramo, kakšne bodo posledice

teh sprememb. Razumeti moramo, kaj nam kot posameznikom ali skupnosti preti. Vedeti moramo, kaj je v javnem interesu in kaj ta interes ogroža. O vsem tem nenehno eni druge obveščamo in poučujemo. Brez ustrezne razlage marsikdo ne bi razumel družbenega dogajanja. Svet se permanentno interpretira. Priče smo velikemu spopadu interpretacij.

Milena Zupančič je ena največjih slovenskih gledaliških in filmskih igralk našega časa; od leta 2000 do 2011 ambasadorica UNICEF, prejemnica »zlatega reda za zasluge« Republike Slovenije, prejemnica velikega priznanja za igralske dosežke pariške univerze Sorbonne Paris Cité (2019), prejemnica srbske gledališke nagrade Tatjane Lukjanove za vlogo Sonje v predstavi *Cement Beograd* (2022). Leta 2022 je prejela Badjurovo nagrado za življenjsko delo. V slovenski kulturni krajini je pustila pečat z vrsto nepozabnih vlog, med drugimi v filmu *Vdovstvo Karoline Žašler*. Je članica ljubljanske Drame.